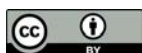

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА РІЗНОВИДИ РОСЛИН. МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?**ADMINISTRATIVE LIABILITY FOR INFRINGEMENT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS TO PLANT VARIETIES. MYTH OR REALITY?****Дорошенко О.Ф., к.ю.н.,
провідний науковий співробітник***Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
orcid.org/0000-0002-2542-2328***Пічкур О.В., науковий співробітник***Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
orcid.org/0009-0001-6246-5642***Данильченко М.А., к.т.н.,
доцент кафедри конструювання машин***Науково-технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
orcid.org/0000-0003-0436-4656***Петренко В.О., д.т.н., професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та управління проєктами***Український державний університет науки і технологій
orcid.org/0000-0001-5017-1674***Кравець Л.В., молодший науковий співробітник***Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України
orcid.org/0000-0003-2562-682X*

У статті проведений комплексний аналіз впровадження адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності на різновиди рослин. Першим законом України у сфері інтелектуальної власності був Закон «Про охорону прав на сорти рослин» від 21.04.1993 року [1], яким запроваджено охорону прав на сорти рослин патентом, тому Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено ст. 512, якою було визначено, що адміністративним правопорушенням прав інтелектуальної власності на сорт рослин є «використання запатентованого сорту рослин без згоди власника патенту або під назвою, що відрізняється від назви, під якою його занесено до Державного реєстру сортів рослин України та розмір штрафу для громадян та посадових осіб – «до п'яти мінімальних розмірів заробітної плати». Акцентовано увагу на тому, що статтями Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 «Держави-члени вживають усіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб положення про покарання за порушення національних прав також застосовувалися до випадків порушення прав на отримані рослини». Тобто розмір штрафних санкцій за порушення прав на отримані рослини в країнах Європейського Союзу є відчутно більшим. Звернута увага на тому, що у Європейському Союзі забезпечується захист прав особи, яка отримала новий різновид рослин. Ці права засвідчується документом на право власності, який називається «Сертифікат сорту рослин (Certificat d'Obtention Végétale)». Він забороняє будь-кому виробляти та продавати насіння різновиду без згоди особи, що його отримала та є володільцем указанного сертифікату. Між європейським, міжнародним та українським законодавством щодо захисту нових різновидів рослин існують суттєві розбіжності, насамперед, українським законодавством чітко не визначено, що є об'єктом права, який потребує захисту, тому неможливо правильно класифікувати порушення прав на новий різновид рослин та притягнути до адміністративної відповідальності винних у їх порушенні. У статті розглянуті проблемні питання, пов'язані з притягненням до адміністративної відповідальності порушників майнових прав на сорти рослин, причини їх виникнення та шляхи вирішення. Зроблено висновок, що Статті 512 та 1041 Кодексу України про адміністративні правопорушення, до яких вносилися чисельні зміни, які не узгоджуються з нормами Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», Міжнародної Конвенції, призначеної для захисту отриманих рослин, Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року про створення системи Співтовариства для захисту отриманих рослин, за своєю суттю є законом, що поєднує норми матеріального та процесуального права, містить ряд колізійних норм або норм, які не виконуються через їх недосконалість (нікчемних норм). Зокрема не узгоджуються між собою норми, що стосуються осіб, які мають право складати адміністративні протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені зазначеними статтями, не визначено, хто і з яких питань має право складати протоколи про адміністративні правопорушення з визначених Кодексом уповноважених посадових осіб. Статті 512 та 1041, що стосуються розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також статті, що визначають уповноважених осіб, які мають право складати адміністративні протоколи, потребують системних змін з урахуванням норм, визначених законодавством ЄС у сфері захисту прав осіб, що отримують нові різновиди рослин і є володільцями сертифікатів на них.

Ключові слова: різновид рослин, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення.

The article provides a comprehensive analysis of the introduction of administrative liability for violations of intellectual property rights to plant varieties. The first law of Ukraine in the field of intellectual property was the Law «On the Protection of Plant Variety Rights» of 21.04.1993 [1], which introduced the protection of plant variety rights by patent, therefore the Code of Ukraine on Administrative Offences was supplemented with Article 512, which defined that an administrative offense of intellectual property rights to a plant variety is «the use of a patented plant variety without the consent of the patent owner or under a name that differs from the name under which it is entered in the State Register of Plant Varieties of Ukraine» and the amount of the fine for citizens and officials is «up to five minimum wages». It is emphasized that the articles of Council Regulation (EC) No. 2100/94 «Member States shall take all necessary measures to ensure that the provisions on penalties for infringement of national rights also apply to cases of infringement of rights to derived plants». That is, the amount of fines for infringement of rights to derived plants in the countries of the European Union is significantly higher. It is noted that in the European Union, the rights of the person who has obtained a new plant variety are protected. These rights are certified by a document of ownership called a «Plant Variety Certificate (Certificat d'Obtention Végétale)». It prohibits anyone from producing and selling seeds of the variety without the consent of the person who has obtained it and is the holder of the specified certificate. There are significant differences between European, international and Ukrainian legislation on the protection of new plant varieties, first of all, Ukrainian legislation does not clearly define what is an object of law that requires protection, therefore it is impossible to correctly classify violations of rights to a new plant variety and bring to administrative liability those guilty of their violation. The article considers problematic issues related to bringing to administrative liability violators of property rights to plant varieties, the reasons for their occurrence and ways to resolve them. It is concluded that Articles 512 and 1041 of the Code of Ukraine on Administrative Offences, to which numerous amendments were made that are inconsistent with the norms of the Law of Ukraine «On the Protection of Plant Variety Rights», the International Convention for the Protection of Obtained Plants, Council Regulation (EC) No. 2100/94 of July 27, 1994 establishing a Community system for the protection of obtained plants, are essentially a law that combines the norms of substantive and procedural law, contains a number of conflicting norms or norms that are not implemented due to their imperfection (null norms). In particular, the norms relating to persons who have the right to draw up administrative protocols on administrative offenses provided for by the specified articles are inconsistent, it is not determined who and on what issues has the right to draw up protocols on administrative offenses with authorized officials specified by the Code. Articles 512 and 1041, relating to the consideration of cases of administrative offenses, as well as articles defining authorized persons who have the right to draw up administrative protocols, require systemic changes, taking into account the norms defined by EU legislation in the field of protection of the rights of persons who receive new plant varieties and are holders of certificates for them.

Key words: plant variety administrative responsibility, administrative offense.

Постановка проблеми. Перше, ніж вести мову про адміністративну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності на різновиди рослин, потрібно чітко визначитись, які правопорушення можуть виникати у цій сфері і хто може бути порушником цих прав..

Слід зазначити, що між європейським, міжнародним та українським законодавством щодо захисту нових різновидів рослин існують суттєві розбіжності, насамперед, українським законодавством чітко не визначено, що є об'єктом права, який потребує захисту, а тому неможливо правильно класифікувати порушення прав інтелектуальної власності на новий різновид рослин та притягнути до адміністративної відповідальності винних у порушенні цих прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах державної форми власності накладати штрафи на юридичних осіб не було ніякого сенсу, тому позиція законотворців схилилась до недоцільності визнання державних підприємств, установ та організацій суб'єктами адміністративної відповідальності, що було відображено в Указі Президії Верховної Ради Української РСР від 15 грудня 1961 року «Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку» [2]. Цим указом було скасовано накладання адміністративних штрафів на підприємства, установи та організації.

Постановою Ради Міністрів УРСР від 03.01.1962 р. № 10 були визначені заходи по виконанню зазначеного Указу [3].

Норми зазначених указів та Постанови були відображені в Кодексі Української РСР про адміністративні правопорушення, ухваленому 7 грудня 1984 року [4].

Статтями 9, 12 – 17, 27, 30 – 32 Загальної частини та Особливою частиною Кодексу, суб'єктом адміністративної відповідальності було визначено тільки фізичну особу. Протягом 1994 – 2025 років до Кодексу вносилися численні зміни та доповнення, але зазначена позиція законодавця залишилась незмінною до цього часу.

Першим законом України у сфері інтелектуальної власності був саме Закон «Про охорону прав на сорти рослин» від 21 квітня 1993 року [1], яким запроваджено охорону прав на сорти рослин патентом, тому потрібно було визначити відповідальність порушників прав, гарантовану законами Укоаїни.

Метою статті є комплексний аналіз впровадження адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності на різновиди рослин.

Виклад основного матеріалу. Законом України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів» № 4042-ХІІ від 25.02.1994 р. [5] Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі Кодекс) було доповнено ст. 51², «Порушення прав власника патенту на сорти рослин», якою було визначено, що адміністративним правопорушенням є «використання запатентованого сорту рослин без згоди власника патенту або під назвою, що відрізняється від назви, під якою його занесено до Державного реєстру сортів рослин України», а також встановлено, що розмір штрафу для громадян становить «до двох мінімальних розмірів заробітної плати», а для посадових осіб – «до п'яти мінімальних розмірів заробітної плати».

Аналогічні правопорушення визначені пунктами «b» і «c» ч.2 ст. 94 Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року про створення системи Співтовариства для захисту отриманих рослин, але до відповідальності може бути притягнута як фізична, так і юридична особа. Стаття 107 Регламенту № 2100/94 наголошує на тому, що «Держави-члени вживають усіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб положення про покарання за порушення національних прав також застосовувалися до випадків порушення прав на отримані рослини». Тобто розмір штрафних санкцій за порушення прав на отримані рослини в країнах Європейського Союзу є відчутно більшим [6].

У Франції порушення правил торгівлі насінням регулюється національним законодавством, зокрема законом від 11.10.1941 р. (зі змінами від 15.10.2014 р.) [7] та європейськими директивами, що передбачає застосування серйозних штрафів та санкцій для бізнесу (як великі адміністративні штрафи, так і кримінальна відповідальність), які можуть сягати сотень тисяч євро, а також відкликання ліцензій, залежно від серйозності порушення (несертифіковане, фальсифіковане, немарковане насіння), що суттєво впливає на фінансову стійкість порушника. За продаж несертифікованого, немаркованого або фальсифікованого насіння: можуть бути застосовані адміністративні штрафи до 300 000 євро та/або тюремне ув'язнення порушників до 2 років, з можливою конфіскацією продукції та заборонаю діяльності, за такі правопорушення, як продаж несертифікованого, фальсифікованого або неправильно маркованого насіння. Ці правила спрямовані на захист якості, різновидів рослин та захист прав осіб, що отримали нові рослини, що безпосередньо впливає на фінансовий стан компанії-порушників.

Розділ 2 «Адміністративні заходи та санкції» (ст. L171-7) Кодексу про навколишнє середовище Франції (Code de

l'environnement), регламентує процедури контролю, винесення приписів та накладення адміністративних штрафів за порушення прав осіб, що отримали нові рослини [8].

Адміністративний орган може призначити сплату щоденного штрафу у розмірі до 4500 євро, що застосовується з дати повідомлення про рішення про встановлення факту порушення зазначених прав. На додаток до штрафу, він може накласти штраф у розмірі до 45 000 євро. Такі штрафи є пропорційними серйозності виявлених порушень та враховують, зокрема, масштаби впливу на навколишнє середовище.

Французькі норми дуже суворі, оскільки торгівля насінням є стратегічною галуззю, і будь-які маніпуляції суворо караються, щоб захистити як фермерів, так і споживачів від недоброякісної продукції.

Застосування зазначених штрафних санкцій безумовно забезпечує захист прав осіб, що отримують нові рослини, та може призвести до банкрутства сільгоспвиробників, які здійснюють несанкціоноване виготовлення та маркетинг матеріалу для розмноження зареєстрованих різновидів рослин.

У Європейському Союзі забезпечується захист прав особи, яка отримала новий різновид рослин. Ці права засвідчуються документом на право власності, який називається «Сертифікат сорту рослин (Certificat d'Obtention Végétale)». Він забороняє будь-кому виробляти та продавати насіння різновиду без згоди особи, що його отримала та є володільцем указанного сертифікату. В ЄС різновид рослин не може бути захищений патентом.

Законом України «Про внесення змін до Кодексу про адміністративні правопорушення» № 55/97-ВР від 07.02.1997 р. [9] за указані адміністративні правопорушення штраф для громадян був встановлений у розмірі від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а для посадових осіб – від семи до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів.

Розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян був визначений пунктом 1 Указу Президента України від 21.11.1995 року № 1082/95 зі змінами [10], згідно з пунктом 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України він становить 17 грн. Розміри штрафів за адміністративні правопорушення визначаються виходячи з цього мінімуму, який з 1996 року залишається незмінним.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності» № 2362-III від 05.04.2001 року [11] стаття 51² отримала назву «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», поширюється на всі види інтелектуальної власності, а розмір штрафу за порушення цих прав встановлений від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, штрафні санкції доповнювалися конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення. Такий суб'єкт адміністративного правопорушення, як посадова особа, із статті був вилучений.

Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав» № 2803-IX від 01.12.2022 року [12] розмір штрафу збільшено від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, але чітко не визначено, що є незаконним використанням об'єкта права інтелектуальної власності, як це було здійснено Законом України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів» № 4042-XII від 25.02.1994 р. [5], або інше умисне порушення зазначених у назві статті прав. Також не зазначено, за які адміністративні проступки конфіскується виготовлена продукція, обладнання і матеріали, які призначені для її виготовлення. Наведене робить неможливим складання протоколу про адміністративне правопорушення та вирішити справу по суті.

Слід зазначити, що центральне місце займає Міжнародна Конвенція, призначена для захисту отриманих рослин (свіє так дослівно перекладається з назви Конвенції з французькою мовою – *Convention internationale pour la protection des obtentions végétales*), відводить не новим рослинам, а особі; яка їх вивела, виявила та розвинула. Саме про таку особу йдеться у п. «iv» ст. 1 Конвенції, яку

французькою мовою поіменовано «*obteneur*» – особа, яка отримала нову рослину [13; 14].

Автори статті [15, с. 160] провели аналіз відповідності норм Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» нормам Міжнародної Конвенції з охорони нових різновидів рослин та Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року про права на різновиди рослин Співтовариства, що дає підстави вважати, що українське законодавство у сфері охорони прав на сорти рослин є недостатньо гармонізованим з нормами міжнародного, зокрема європейського законодавства.

Пунктом «v» ст. 1 Конвенції визначено право зазначеної особи (*droit d'obteneur*).

Наведене насамперед пов'язується з тим, що згідно з ч.1 ст.5 Регламенту № 2100/94 [6] отримані рослини можуть становити не тільки різновиди всіх ботанічних родів і видів, як це зазначено у ст. 3 Конвенції, аде й гібриди (від латин. *hibrida* – помісь) між ботанічними родами, видами та різновидами рослин. Гібридні рослини є результатом поєднання двох різних, але сумісних «батьківських» форм, які передають свої унікальні ознаки, створюючи нову сутність із покращеними або змішаними властивостями, наприклад, рослини, що мають кращу врожайність, стійкість до хвороб і шкідників тощо. Основою гібридних рослин є види і різновиди «батьківських» рослин, але сам гібрид не є різновидом у класичному розумінні стабільної групи рослин.

Більш правильно об'єктом захисту слід вважати не гібрид (F1), а насіння гібриду (F1). Літера F походить від латинського слова «Filli» – сини. Від рослин, які є результатом схрещування «батьківських» форм рослин, одержують насіння F1, яке є матеріалом для розмноження гібридних рослин та об'єктом маркетингу. Рослини урожаю з насіння F1 мають покращені характеристики, але рослини наступного покоління гібридів не будуть мати покращені характеристики, тому, вирощуючи щороку гібриди потрібно купувати нові партії насіння F1.

В англійській редакції Конвенції особа, що отримує нові рослини, одержала назву «Plant breeder». Але поняття «breeding» (розведення) стосується процесу статевого розмноження рослин, який є джерелом їх мінливості, тобто особи, що отримують нові рослини шляхом вегетативного розмноження (відтворення), не охоплюються поняттям «Plant breeder». Англійське «breeder» є похідним від дієслова «breed» - виводити, розводити.

Тобто, застосовані у французькій та англійській редакції Конвенції терміни не є ідентичними.

У французькій редакції Конвенції, яка вважається її оригіналом, слово «*sélectionneur*», що означає людину, яка робить відбір, не застосовано свідомо, оскільки нові рослини, особливо ті, що отримані сучасними методами біотехнології, не відбираються, а саме отримуються. Крім того, синонімом слова «*sélectionneur*» тлумачні словники французької мови наводять слово «*trieur*» (сортувальник).

Тлумачні словники англійської мови замість слова «селекціонер» наводять слово «*selectionist*», що означає людину, яка вважає природний відбір фундаментальним фактором еволюції.

Крім того, Конвенція наголошує на тому, що використання зареєстрованого різновиду для виведення нових рослин не є порушенням прав особи, що його отримала.

Користуючись термінологічними негараздами Конвенції, в колишньому СРСР, як і в країнах, утворених на базі союзних республік після його розпаду, особу, що отримує нові рослини, було прийнято називати селекціонером. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин» наголошує на тому, що селекціонер є особою, яка вивела, винайшла чи поліпшила сорт рослин.

З наведеного випливає, що новий сорт є не результатом спостереження за мутаційними змінами рослин, виявлення рослин з новими ознаками та їх удосконалення, на чому наголошує Конвенція, а згідно з позицією ініціаторів змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (далі – Закон), нові рослини «винайшли», тобто вони є винаходом. До того ж, Законом визначено, що «поліпшення» є одним із способів отримання нових сортів.

Основою нових різновидів рослин є рослини існуючі, які під дією природних факторів, радіації, хіміч-

них речовин тощо можуть змінювати одну чи кілька ознак.

У п. «vi» ст.1 Конвенції «*variété*» (різновид) визначається проявом ознак, що виникають в результаті певного генотипу, та відрізняється від будь-яких інших рослин роду, виду чи різновиду проявом принаймні однієї з цих ознак. Оскільки нові рослини походять від будь-яких існуючих рослин, а новий різновид може відрізнятися від них тільки однією ознакою, особа, що отримала (вивела) або виявила та удосконала нову рослину, заінтересована в одержанні необхідної кількості матеріалу для її розмноження чи відтворення та у переданні цього матеріалу у господарське використання.

В Міжнародній Конвенції для охорони нових різновидів рослин, замість російського слова «сорт», що є неадекватним перекладом латинського слова «*varietas*», англійського «*variety*» та французького «*variété*», що використовуються в зазначених Кодексах та Конвенції, в законодавстві України з питань правової охорони нових рослин слід застосувати українське слово «різновид», що є повністю адекватним перекладом наведених вище латинського, англійського та французького слів [16, с. 54].

Частиною 1 ст. 14 Конвенції [13] та ч.2 ст. 13 Регламенту № 2100/94 [6]

чітко визначені права особи, що отримала нову рослину, а саме: право цієї особи надавати дозвіл на виробництво матеріалу для розмноження або відтворення, кондіціонування (доведення до належного стану) з метою відтворення або розмноження, пропозиція продажу, продаж або будь-яка інша форма маркетингу, експорт, імпорт зазначеного матеріалу та його зберігання для будь-якої з перелічених цілей.

Виходячи з ч. 1 ст. 94 Регламенту № 2100/94, порушенням прав особи, що отримала нову рослину (володільця матеріалу для її відтворення або розмноження), є вчинення будь-якою особою без дозволу зазначеного володільця однієї з дій, перелічених у ч. 1 ст. 14 Конвенції або ч. 2 ст. 13 Регламенту № 2100/94.

Стаття 104¹ Кодексу в редакції Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення законодавства в галузі насінництва, розсадництва та охорони прав на сорти рослин» [17] № 1805-IV від 17.06.2004 р. визначає правопорушенням «виробництво, заготівля, пакування, маркування, затарювання, зберігання насіння, садивного матеріалу з метою продажу без додержання методичних і технологічних вимог або реалізація їх без документів про якість, а так само інше введення в обіг насіння, садивного матеріалу з порушенням встановленого порядку», але не визначає його порушенням прав володільця патенту на сорт рослин. Абацом 2 цієї статті визначений розмір штрафу за указане правопорушення, який становить для громадян до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тобто 85 грн.) , а на посадових осіб - від семи (119 грн.) до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (340 грн.).

Ще менше витрат потрібно понести, щоб уникнути покарання за порушення прав володільця патенту на сорт рослин, шляхом одержання примусової ліцензії на використання сорту. Згідно зі ст. 43 Закону [17], «примусова ліцензія на використання сорту дає право особі, яка її отримує, використовувати сорт без дозволу володільця патенту. Видавати примусові ліцензії на використання сортів можуть Кабінет Міністрів України і суд». Плата за видачу примусової ліцензії (дозволу) на право використання зареєстрованого сорту рослин згідно з останнім абзацом п. 5 розділу IX «Прикінцеві положення» Закону становить 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 51 грн.

Абсурдність цієї статті полягає у тому, що вона фактично перекреслює весь сенс створювати нові різновиди рослин, нести витрати на виробництво оригінального матеріалу для їх розмноження, на одержання та підтримку чинності патенту на сорт рослин. Крім того, норми цієї статті фактично роблять недієвими статті 51² та 104¹ Кодексу, що визначають порушення прав на сорт та штрафні санкції за ці порушення.

Виходячи зі ст. 38 Закону «Право на поширення сорту в Україні» та ст. 39 «Майнові права інтелектуальної влас-

ності на сорт рослин», до адміністративної відповідальності притягнути осіб, винних у порушенні зазначених прав неможливо, оскільки ці особи не підпадають під перелік дій, визначених ст. 104¹ Кодексу.

Справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням порядку та умов ведення насінництва та розсадництва (ст.104¹), мають розглядати адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад (ст. 218 Кодексу) та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі (ст. 244 Кодексу).

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 51², мають розглядати суди районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів (ст.221 Кодексу).

Згідно зі ст. 255 Кодексу протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 51², мають право складати уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, та його територіальних органів, державні інспектори сільського господарства, а передбачені ст. 104-1 – тільки державні інспектори сільського господарства.

Начебто визначені посадові особи, які повинні складати протоколи про

адміністративні правопорушення, передбачені статтями 51² та 104¹ Кодексу, органи влади та суди, які мають розглядати справи щодо зазначених правопорушень.

Але є досить серйозна прогалина у Кодексі. Ним передбачено, що протоколи про правопорушення, передбачені статтями 51² та 104¹, мають складати державні інспектори сільського господарства.

Державну інспекцію сільського господарства України було утворено згідно з Указом Президента України від 13.04.2011 р. № 459/2011, яким затверджено положення про зазначену інспекцію. Цей Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 419/2019 від 20.06.2019 р. [18].

Наказом Міністерства аграрної політики і продовольства України від 23.12.2011 р. № 770, який зареєстрований в Міністерстві юстиції України, 12.01.2012 р. за № 34/20347, затверджено інше Положення про державну інспекцію сільського господарства в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, але Постановою Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію територіальних органів Державної інспекції сільського господарства» від 30.06.2015 р. № 447 [19] ліквідовано всі територіальні органи Державної інспекції і фактично саму інспекцію та державних інспекторів.

Тобто, в регіонах України державні інспектори сільського господарства припинили свою діяльність.

Внаслідок зазначеного, Указ Президента № 459/2011 втратив чинність.

У Кодексі не йдеться про те, хто має право складати адміністративні протоколи за статтями 51² та 104¹ замість державних інспекторів сільського господарства.

Посадові особи органів Національної поліції та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику не наділені повноваженнями державних інспекторів сільського господарства.

Немає протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 51² та 104¹ Кодексу про адміністративні правопорушення, значить немає роботи з розгляду справ щодо зазначених правопорушень адміністративних комісій при виконавчих органах міських рад, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів.

Тобто питання щодо притягнення до адміністративної відповідальності осіб, винних у порушенні прав особи, що отримала новий різновид рослин, на підставі статей 51² та 104¹ Кодексу залишається таким, що неможливо вирішити.

Висновки. Приписом ч. 3 ст. 2 Кодексу визначено, що його положення «поширюються і на адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена законодавством, ще не включеним до Кодексу», стосується лише законів, які встановлюють адміністративну відповідальність фізичних осіб, тому відповідні установи

та суди під час розгляду справ про адміністративні правопорушення не можуть вийти за межі встановлених Кодексом норм, внаслідок чого адміністративні стягнення можуть бути застосовані лише до громадян та посадових осіб.

Статті 51² та 104¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення, до яких вносилися чисельні зміни, які не узгоджуються з нормами Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», Міжнародної Конвенції, призначеної для захисту отриманих рослин, Регламенту Ради (ЄС) № 2100/94 від 27 липня 1994 року про створення системи Співтовариства для захисту отриманих рослин, за своєю суттю є законом, що поєднує норми матеріального та процесуального права, містить ряд колізійних норм або норм, які не виконуються через їх недосконалість (нікчемних норм). Зокрема не узгоджуються між собою норми, що стосуються осіб, які мають право складати адміністративні протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені зазначеними статтями, не визначено, хто і з яких питань має право складати протоколи про адміністративні правопорушення з визначених Кодексом уповноважених посадових осіб.

Враховуючи, що виробництво за ліцензіями матеріалу для розмноження зареєстрованих рослин, зберігання, продаж, експорт та імпорт цього матеріалу в основному здійснюють юридичні особи – агрохолдинги та фермери, що мають велику кількість земельних ресурсів, потрібно в указаних статтях Кодексу визначити відповідальність та штрафні санкції саме цих юридичних осіб за порушення прав осіб, що отримали нові різновиди рослин.

Європейським законодавством і Конвенцією передбачені пільги для малих сімейних ферм, що згідно із законодавством України є особистими селянськими господарствами. Зазначене питання залишене поза увагою законодавства України.

Виходячи з наведеного, статті 51² та 104¹, статті, що стосуються розгляду справ про адміністративні правопорушення, передбачені цими статтями, а також статті, що визначають уповноважених осіб, які мають право складати адміністративні протоколи, потребують системних змін з урахуванням норм, визначених законодавством ЄС у сфері захисту прав осіб, що отримують нові різновиди рослин і є володільцями сертефікатів на них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>. (дата звернення 19.12.2025 р.).
2. Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 15 грудня 1961 р.
3. Про заходи по виконанню Указу Президії Верховної Ради Української РСР від 15 грудня 1961 року Про подальше обмеження застосування штрафів, що накладаються в адміністративному порядку: Постанова Ради Міністрів УРСР від 03.01.1962 р. № 10 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/10-62-п#Text>. (дата звернення 19.12.2025р.).
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 19.12.2025 р.).
5. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 25.02.1994 р. № 4042-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4042-12#Text> (дата звернення 20.12.2025 р.).
6. Règlement (CE) n° 2100/94 du Conseil, du 27 juillet 1994, instituant un régime de protection communautaire des obtentions végétales. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/1994/2100/oj>. (дата звернення 20.12.2025 р.).
7. Loi du 11 octobre 1941 relative à l'organisation du marché des semences, graines et plants. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000498179/1962-05-22> (дата звернення 19.12.2025 р.).
8. Code de l'environnement. Article L171-7/ Modifié par LOI n°2023-973 du 23 octobre 2023. art. 14 (V). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006074220/LEGISCTA000025136610/ (дата звернення 19.12.2025 р.).
9. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення адміністративної відповідальності у вигляді штрафу: Закон України від 07.02.1997 р. № 55/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/97-вр#Text> (дата звернення 20.12.2025 р.).
10. Про внесення змін до Указу Президента України від 13 вересня 1994 року N 519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082/95?lang=uk#Text>. (дата звернення 20.12.2025 р.).
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності: Закон України від 05.04.2001 р № 2362-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2362-14#Text>. (дата звернення 20.12.2025 р.).
12. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 01.12.2022 р. № 2803-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2803-20#Text>. (дата звернення 20.12.2025 р.).
13. Convention internationale pour la protection des obtentions végétales du 2 décembre 1961, révisée le 10 novembre 1972, le 23 octobre 1978 et le 19 mars 1991. Publication UPOV Neo 221(F). URL: https://www.upov.int/edocs/pubdocs/fr/upov_pub_221.pdf (дата звернення 19.12.2025 р.).
14. Dictionnaire de la Langue Francaise (Tome Troisieme I - P) / par Littré, Émile. Paris: Librairie Hachette et Compagnie. 1873. 1396 p.
15. Дорошенко О.Ф., Пічкур О.В. Петренко В.О., Дорожко Г.К., Виведені людиною різновиди рослин як об'єкти права інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №11. с. 152 – 162. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-11/34>.
16. Дорошенко О.Ф., Дорожко Г.К., Пічкур О.В. Визначення об'єкта правової охорони результату селективного виведення рослин згідно з українським та міжнародним законодавством. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права: матеріали Восьмої Всеукр. наук. – практ. конф.*, 15 трав. 2024 р. Львів: Львів. нац. універ. ім. І. Франка, 2024. С. 49 – 56.
17. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо відповідальності за порушення законодавства в галузі насінництва, розсадництва та з охорони прав на сорти рослин: Закон України № 1805-IV від 17 червня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-15#Text>. (дата звернення 21.12.2025 р.).
18. Про Державну інспекцію сільського господарства України: Указ Президента України № 459/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459/2011#Text>. (дата звернення 21.12.2025 р.).
19. Про ліквідацію територіальних органів Державної інспекції сільського господарства: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2015-п#Text>. (дата звернення 21.12.2025 р.).

Дата першого надходження статті до видання: 21.01.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.02.2026